

ТИЖНЕВИК · REVUE HEBDOMADAIRE · **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 49 (193) рік вид. V. 20 жовтня 1929 р. Ціна 2 ₴. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 20 жовтня 1929 року.

В ч. 27 «Тризуба» ми умістили статтю Юрія Липи про нове літературно-мистецьке товариство, яке оце недавно заклалося на еміграції під назвою «Танк»

В цьому числі містимо ми коротку бібліографічну замітку про першу невелику публікацію цього товариства («Статі про Танк»), яке коротко висловило свої гасла, мету, цілі й засоби.

Не будемо зараз спинятися над розглядом цих гасел та засад. Побажаємо лише цьому товариству успіху та заждемо першого числа обіцяного журналу, що має бути повнішим і багатшим.

Але не можемо не оминати того відрадного факту, що таке товариство з такими гаслами повстало. Безперечно факт його повстання є знаком часу. Наше емігрантське мистецтво, наша література й публіцистика, врешті все духовне життя наше на чужині носить відбиток тяжких умов, що їх перебуваємо. З цим сперечатися не можна.

Але водночас з цим, еміграція повинна жити, мало того — повинна далі боротися за те, во ім'я чого вона повстала. Завдання і роля еміграції у визвольній боротьбі — колосальні, і вони ще не закінчені, бо ж і боротьбу за здобуття нашої мети не припинено.

Інші умови вимагають інших засобів. Ми пристосувалися до інших обставин, але й за інших обставин ми повинні визвольну боротьбу продовжувати. Тому то кожний наш чин, чи то в ділянці політичній, чи в культурній, чи в якій іншій, кожний чин наш мусить йти під знаком цієї боротьби, мусить бути виявом нашого волевого імпульсу до перемоги найвищого ідеалу — нашої Державности.

Отже, й вияви духовного нашого життя, а зокрема мистецького — завжди є національними в першу чергу. Національно-войовничими і войовничо-національними. Тому цілком слушно зауважують члени нового товариства «Танк», що «українець-мистець не може, не сміє не бути воїном», бо ж «іншого мистецтва, як активно національне — Українці не потрібно...», бо ж боротьбу доведемо до кінця лише тоді, коли всі наші змагання змілітаризуємо, всі наші зусилля озброємо. Силі — протиставити силу. Нашою міццю — розбити міць ворожу. Нашою опанцереною волею — зламати волю окупантів, і нашим творчим конструктивним чином — прокласти шляхи у майбутнє.

І це все — во ім'я Української Державности.

Думки, що їх висловлено — здорові, запалюючі, кремезні, — їх треба лише перевести в життя.

Матерьяли до життєпису Є. Х. Чикаленка.

Після смерті Є. Х. Чикаленка і його громадська діяльність, і він сам, як громадський діяч, були всебічно освітлені багатьма видатними українськими діячами і письменниками, але в усіх їхніх пам'яткових промовах та статтях мова переважно іде про діяльність Євгена Харламповича за останні 25 років, себ то за часи, коли він був вже немолодою, цілком зформованою людиною і сливе нема відомостей про його особисте життя про те, серед яких обставин і під якими впливами складалася ця видатна людина. Це і зрозуміло, бо більшість з тих, хто писали та промовляли про його, люде або значно молодші, або познайомилися з ним вже в пізніших роках.

Думаю, що повний життєпис, історія розвитку такої людини, як Євген Харлампович, мусить бути повчаючим, а скласти його повинно бути потребою нашої любови та поваги до небіжчика.

На жаль і я можу дати для життєпису тільки небагато уривчастих відомостей, де що, що чув од самого Євгена Харламповича та од його знайомих старших поколінь, бо хоч ми і часто бачилися і були в приятельстві, та це було прикметою нашого покоління і наших часів, що в наших зустрічах сливе весь час забирали обговорення громадських справ, та розмови на суспільні теми і тільки зрідка говорили ми про особисті справи та життя кожного з нас, а ще і познайомився я з Євгеном Харламповичем ближче вже аж тоді, коли йому було год за сорок. Але я сподіваюся, що такіж спогади подадуть і інші земляки і так назбирається досить матерьялу для життєпису.

Євген Харламповича був родом з Херсонщини, де в Анан'ївському повіті дістав у спадок маєток понад 2000 десятин. На Херсонщині оселився його дід, прийшовши звідкись з більш північних частин України. Земля на Херсонщині за тих часів була дуже дешева і дід Є. Х-ча орендував та купував землю і випасував на ній отари овець і з того забагатів. Було в його двє синів. Чомусь (хоч такого звичая здається ніде на Україні і не було) брати між собою склали умову, що обоє пороблять заповіти один на користь одного і той, хто житиме довше, дістане в спадщину після брата його маєток з тим, що, щоб то не був, а після смерті мусить залишити обидві частини дідици Євгену Харламповичу. Батько його умер рано, і його маєток по заповіту перейшов дядькові Є. Х-ча. Дядько був не жонатий і служив якимсь урядовцем у повітовому місті. Він дотримував умови з небіжчиком братом, опікувався Є. Х-чем і ставився до його, як до свого спадкоємця. Не знаю чому, мабуть тому, що вчився у реальній гімназії, Євген Харлампович дістав вищу освіту вільним слухачем у Харькові. Там він зійшовся з Мальованцями і вступив до їхньої партії, отже вже тоді в ньому виявилися і національна свідомість і інтерес до громадських справ.

Між иншим він приїздив з якимсь дорученням партії до В. В. Лєсевича, який тоді (82-84 роках) мешкав під адміністративним доглядом у Полтаві після адміністративного заслання до Сибіру.

Врешті у адміністрації виникли підозріння що до благонадійности Євгена Харламповича і він був висланий під догляд поліції на Лубенщину на хутір своєї першої жінки (близько с. Юсковець) рожденної Садікової, з якою познайомився і одружився у Харькові. Чомусь Євген Харлампович сам назвав адміністрації містом свого постійного мешкання хутір своєї дружини, а не дядьків маєток.

Там прожив Євген Харлампович п'ять роіків і жив, здається, дуже замкнено, принаймні мені ніколи не довелось ні від кого з лубенців чути про його, хоч на Лубенщині мешкало тоді кілька українофілів старшого покоління (Номис, Камінський, Милорадович і инші). Юсковці велике село, переважно козаچه, було там і 2-3 небагатих панських родин, але у них громадських інтересів було не багато і мабуть Євген Харлампович почував себе в Юсковцях самотнім.

Відбувши термін адміністративного догляду Євген Харлампович переїхав з родиною на Херсонщину, де з доручення дядька господарював у їхньому маєтку. Дядько Є. Х-ча був людина кременної вдачі, мав свій вироблений в народньому густі погляд на людей та людські взаємини, а ще і хотів свої думки прищепити і племінникові. Тому, коли вони стрівалися чи в маєтку чи в місті, він не проминав научати та давати поради Євгенові Харламповичу, що стосувалися не стільки хліборобства, скільки того, як на його думку, мусить жити та поводитися господарь. Здебільшого поради ті висловлював він в формі народніх приказок. От для приклада одна з них, яку часто уживав і Євген Харлампович: «Що маєш зробити вввтра, зроби сьогодні, а що маєш з'їсти сьогодні, з'їж вввтра».

Невдовзі дядько Є. Х-ча помер. Чуючи наближення смерті, викли-

кав він Євгена Харламповича до себе у місто, довго в останнє розказував йому, навчаючи, як він повинен жити і хазяйнувати, а тоді попростився і звежив їхати додому і, як не прохав Є. Х., не зволив йому залишитися при собі.— Нема чого тобі тут сидіти, жнива надходять, щоб ще хліб не сипався од недогляду, — приїдеш вже, коли я вмуру, поховати.

По дядьковій смерті Євген Харлампович зробився власником великого маєтку і міг упорядкувати, як господарство, так і відносини з селянами по своїм уподобі та поглядам.

Євген Харлампович був людиною народницького напрямку з певним нахилом до соціалістичних ідей, принаймні остільки, що свою власність вважав він не стільки своєю, скільки громадською, що лише випадково прийшла йому до рук. Тому, яко людина, віддана своїм переконанням і такої кременної вдачі, що ніколи не дозволяла собі не робити того, що вважала своїм обов'язком, був він все своє життя такий щедрий на громадські потреби і такий ощадний в особистому життю.

Часи його пробування під адміністративним доглядом були саме часами, коли радикальна інтелігенція зневірилася в так званому «ходженні в народ» семидесятих років для мандрівної агітації. В ті часи поширилась думка, що для того, щоб придбати вплив на людей, щоб прищеплювати їм свої погляди, треба жити серед тих людей, витворити з ними сталі зв'язки і подавати їм не ті чи інші поодинокі ідеї політичні чи соціальні, одрізнені од усіх інших питань, а треба вплинути на весь їхній світогляд, підняти їхній загальний розвиток. Думаю, що ця ідея тих часів і прихилила Євгена Харламповича до того, що він оселився на селі.

Свої відносини з селянами він упорядкував в такий спосіб. З великого свого маєтку він залишив у своєму розпорядженню невелику частину, так ніби для зразкового господарства. Більшу ж частину своєї землі давав селянам за певну частину урожаю і з умовою, щоб вони додержувалися на ній такого ж сівозвороту, як Євген Харлампович у себе, починали усі польські роботи одночасно з ним та обробляли землю і сіяли хліб так, як він казатиме. Наслідком цього усі селяне села Перешор (так звалось село, де мешкав Євген Харлампович) мали заржди добрий урожай та багатіли.

Такі умови міг він ставити селянам, а вони погодилися на них, тільки через те, що йому дійсно було чому навчати селян у хліборобстві, бо він був видатним знавцем в усіх галузях господарства.

Особливе значіння для збільшення урожаїв попереду у перешорських селян, а далі і в цілій околиці, мали популяризація і досконале переведення в своїм господарстві Євгеном Харламповичем ідеї заховування в землі вільгости. Ту ідею подав проф. Костичів і викладав її як в лекціях так і в сільсько-господарській літературі, але вона в такій мірі тяжко поширювалася між хліборобами, що траплялися господарі, закінчивши Петровську-Разумовську сільсько-господарську академію, які або зовсім не додержувалися ідеї Костичова або прикладали її з такими порушенням, що наявно було, що вони її зле розуміють.

Само собою, що вони і не досягали тих корисних наслідків, які напевне мали б бути при досконалім її виконанні.

На Україні, себ то там, де заховання вільгости було особливо потрібне, а надто в селянських господарствх, способи обробітку, які радив Костичів для заховування вільгости, поширювалися тим слабше ще через те, що через цензурні заборони сільсько-господарська література малася тільки російською мовою.

Євген Харлампович засвоїв ідеї Костичова з такою виразністю, як мало хто з госпдарів тих часів, свідомо пристосував способи їх переведення до місцевих умов і послідовно і сам на своїх посівах прикладав їх і вимагав їх доконання од своїх орендаторів, виясняючи їм з властивим йому умінням популяризувати корисність цієї системи. Дякуючи цьому урожаї особливо озимих хлібів, були в нього і в його орендаторів багато кращі, ніж скрізь по околиці, а за сухих років, коли довкола хліб вигорав, на перешорських полях стояли буйні пшениці.

З роками система хліборобства Євгена Харламповича в головнішому остільки була засвоєна його орендаторами, що на далі постійне керування їхнього госпдарювання Євгеном Харламповичем стало непотрібне. Дуже позначився його вплив і на загальному розвитку їх, так що він вважав надалі мешкати постійно в селі вже непотрібним, а саме тоді по містах почався зріст громадських інтересів та розвиток ідейного життя, міста росли, а міська людність починала відчувати свою силу та ставити уряду свої вимоги. Але в значній частині міська інтелігенція була чужа Україні або несправа національно, і українські національні інтереси знаходили серед неї малий відгук та малий інтерес. Євген Харлампович бачив, що наспівають часи, коли треба переносити свою працю на ширшу арену, і почав виїздити на зиму попереду до Одеси, а згодом до Києва, а в міру того, як зростав український рух, залишався у місті все довше та все більше і більше віддавав і власних сил і допомоги грошми українським справам. Між иншим і свою агрономичну роботу переніс він з вузького обширу одного села на всеукраїнські простори, склавши та видавши кілька надзвичайно цінних агрономичних брошюр, які коли, пошастило вирвати для них цензурний дозвіл, витримали багато видань, з них останні по кільки десятків тисяч примірників.

В. Леонтович.

Володимир Побулавець.

(Посмертна згадка).

На православному цвинтарі на Волі у Варшаві виросла ще одна свіжа могила. Несподівана смерть передчасно перетяла нитку життя молодого різьбяр, вихованця Академії Мистецтва, сотника армії УНР — бл. пам. Володимира Побулавця.

Покійний народився в 1898 році у Києві, де й вчився в гімназії Стель-

машенка. Підчас світової війни перебував він в ینерегах російської армії. З вибухом революції вступає він до армії української, разом з нею переходить Збруч в 1920 році і опиняється в таборі інтернованих в Воловицях. По звільненню з табору інтернованих переноситься він до Варшави і в 1923 році вступає до Академії Мистецтва, де і вчиться у проф. Брейєра, студіюючи різьбарство.

Того давні мрії здійснилися. Він віддає свої сили і запал студіюванню улюбленої ним галузі мистецтва, до якої мав замішування ще з молодих літ.

На перешкоді не стають ні емігрантські злидні, ні відірваність від рідного мистецького осередку, ні те, що, як казав він часто, «Україна є за бідна, щоби мати власних різьбарів».

Він мріє про рідне мистецтво, про те, що прийде час і він виїде до Парижу, щоби довершити там свої мистецькі студії, а тим часом, — серед емігрантських злиднів, які він дуже відчував, — з під його долота з каміння дерева, гіпсу, бетона, глини повстають одні за другими його твори, композиції «Шевченко», «Франко», «Петлюра», які відрізняють його в середовищі, які вказують на те, що праці ці робила людина, обдарована не звичайним таланом.

Підчас свого перебування у Варшаві бере він діяльну участь в організації і в житті мистецького гуртка «Спокій», у виставках Академії, гуртка, в громадському житті.

Похорон бл. пам. В. Побулавця відбувся в суботу 28 вересня б. р. Відпровадити його на місце вічного спочинку прибуло багато товаришів і знайомих, багато вінків зложено на його труну, а між ними: від товаришів Академії, від мистецького гуртка «Спокій», від п. Порайка, пані Мітквичевої та ин. Над могилою було виголошено низку промов. В імені Української Студентської Громади у Варшаві, членом якої був покійний, прощався з ним п. Кривоносюк, в імені старшин армії УНР, сотн. Чубенко, в імені гуртка «Спокій» — промовляв п. Мегник. Прощалися з ним рівно ж і товариші по Академії.

Тиха, скромна, патріотична постать бл. пам. Володимира Побул вця надовго залишиться в нашій пам'яті.

І. Л.

Російський «шовінізм» і «українізація».

Багато пишуть большевики про всілякі ухили в партії, праві й ліві, націоналістичні українські та великодержавні російські то-що. Оце недавно в «Ком». ч. 221 з 26. ІХ с. р. Андрій Хвиля вмістив велику статтю на два підвали про ці всі ухили.

Не будемо нудити читача поглядами на національне питання таких совітських пророків, як Ленін, Роза Люксембург, Євгенія Бош, Пятаков то-що. Але цікаве сопоставлення таке. У 1926 році пленум ЦК КПБ У постановляє:

«Партія мусить здемаскувати пред пролетаріатом всю реакційність руського шовінізму, викриваючи його коріння, історичне походження і т. и.»

Це постанова, але дійсність? А дійсність — факти — такі:

«Тисячами ниток р о б і т н и к и н а ш о г о р а д я н с ь к о г о а п а р а т у, що мають шовіністичні настрої, зв'язані з обслу-

говуючими союзні апарати спеціалістами, що до цього часу в багатьох випадках необхідну для діла пролетарської революції централізацію намагаються використати для боротьби з економічним і культурним розвитком національних республік». (ростріл мій. М. К.).

Що це так, що на Україні в робітниках «радянського апарату» ми бачимо тільки русифікаторів, то нам на підмогу приходить Андрій Хвиля, що каже:

«Чи можна на сьогоднішній день говорити, що небезпеку російського шовінізму знищено?

Ні!»!

А автор наводить приклади. А вони смаковиті:

«Ви підіть по наших радянських установах. Там ви побачите цього перелицьованого старого чиновника, міського обивателя, який колись із гордощами «істинно-руського громадянина» носив кокарди і ненавидів навіть згадку про Україну. А тепер він українізується. Ви придивіться до цього ближче. Як він стогне, скригоче, кривиться від нашої національної політики, і як він її ненавидить». (там же).

Приклад яскравий, але нам здається, що це є те, що потрібно Москві, як підпора московської влади і сучасної також, хоч вона стала червоною. Бо ж справді, тільки москаль може так нахабно поводитися:

«Як симптоматично, — пише далі автор, — що ростріляний контрреволюціонер, один з ватажків шахтинської справи, працюючи у Донвугіллї, у столиці України — казав: «П л е в а т ь м н е н а в а ш у у к р а ї н и з а ц і ю». (там же).

Цінні приклади; нема що казати. Постанови ж бутафорного харківського уряду про боротьбу з російським шовінізмом є не менше бутафорними. Бо що може зробити Харків, коли кожний спец, кокий працівник на Україні, що «українізується» вже 9 літ, чуючи за своєю спиною силу «вікової» російської культури, тому самому Харківці кидає межі очі:

«Плевать мне на вашу украинизацию».

Віriamo, що настане час, коли й ми скажемо ці самі слова, але вже по адресі Москви, бо ж нації українській «українізуватися» не буде потреби.

М. К.

Відвідини Укр. Громади в Крезо.

(Лист).

5-6 жовтня завітали до Громади в Крезо заступник Голови Ген. Ради п. І. Косенко та ген. О. Удовиченко, Голова Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції. 5 жовтня кожний з них відбув наради з представниками громадянства в справі громадської роботи і чергових завдань: у неділю 6-го жовтня після огляду бібліотеки Громади, вони взяли участь у загальних зборах Громади. У програм загальних зборів увішов і реферат-промова п. Косенка зміст якого був приблизно такий:

«Привіт, вам панове, особливо тим, що в тяжких обставинах не забу-

вають громадської роботи, кидаючи свої дрібні справи і амбіцію, сприяють духовному і матеріальному зростові своїх співгромадян. Хто буде ждати, що я буду говорити на гостру тему політики, чи кидати якісь лозунги, загальні, я тих розчарую. Я собі вибрав нудну і стару тему, яка називається — шлях еміграції, або інакше трохи — лозунги і факти.

Українська еміграція вийшла не лише для врятування свого живота, не для того, щоб плодитися і вмірати фізично. Не знаючи на початку того, сама вона зразу ж одержала велику історичну місію. Трудність її становища що-до виконання цієї місії полягала в тому, що цю роботу мусіла вона зрозуміти в процесі роботи як самої. Це продовжується і досі. От чому оглядаючися на великі помилки, на всіх наших емігрантських вічах і сходинах мусимо найбільше перевіряти себе, завжди не забувати питати чого ми тут і чи ми так робимо чи не так.

Я висловлю свій погляд на це, нікого не сплудючи вважати його правдивим. Я був би щасливий лише, як би після того, що я скажу, продовжили мої думки кожний з окрема про себе.

Отож перші кроки еміграції — боротьба за ідеї — ще продовжувалася. Кожен забуваючи, що він не на Україні, і не в своїй державі поведився, як, ніби, ще був на Україні. Партії продовжували бути партіями, течії — течіями. Ви певно самі пригадуєте той повний параліч діяльності на початку еміграції, який одночасно супроводжувався новим розвітом лозунгів і поширенням дрібної політичної ворожнечи. Сміновіховство, просто большевизм, літературно-політична акція недобитків с-рів і с-деків; хліборобів і гетьманців, памфлети Христюка, Винниченка... Не буду всього перечисляти, бо це довго, нудно і соромно.

Будо б помилкою вважати, що це скінчилося зовсім і що люди взялися за розум. Явище, яке я кваліфікую негативним, яке образно можна назвати злісним маханням руками після бою, продовжується ще далі. Певна частина еміграції ще й досі розуміє справу до гори ногами: думають, що спочатку політика і не аби яка, а обов'язково висока, а потім все приложиться. Є люди, що ще й досі переконані, що, коли вони що-дня замісць Отченаша будуть говорити Соборна Україна, то ця Україна без всякого з їх боку зусилля і роботи вскочить їм, як та гоголівська галушка, до рота.

Подивіться тепер на другий бік медалі. Що залишилося реального від лозунгів, політиканства, демогагічних промов, прокламацій і памфлетів... Не помиляюся, коли скажу, що біль в голові і в серці, злість і розбрат, який доведеться репарувати довші роки.

Все, що залишилося від тих часів, то не лозунги, не ідеї, не прокламації, а зовсім інше. Лишилися школи в Чехії, в Польщі, пізніше у Франції, корисні книжки, освіта фахова і загальна, яку одержали люди, zostалися організації заповоги, лишилися театри, театральні трупи, хори, виховані на ново представники мистецтва, літератури, майно, яке надбано еміграцією, набутий гіркою роботою і перебуванням в нових обставинах і серед нових людей — практицизм. Ніхто не може сказати, що цього не залишилося і що це не дійсне багатство.

Частина еміграції, що це робила і робить, мала переконання, що завданням еміграції для підготування нації є не порожні ідеї, а факти, які ніхто не може спростувати, такі, які у всіх на очах.

Реальна діяльність ще більше значіння має для роботи серед чужинців, про яких наші люди думають, що досить їм уперто сказати слово Україна, як вони будуть вже падати на коліна і визнавати її — цю Україну — великою, культурною, соборною, незалежною і т. д.

Я це називаю просто елементарним неучтвом, засліпленням, невмінням думати, бо чужинці, особливо ті, що нас переросли, значно практичніші за нас. Їм наші ідеї не потрібні, а потрібні факти, одні факти їх переконують в тому, що хтось існує чи ні, і дійсно, коли є школа, коли є професори, коли є банки, свої пароплави, свої кооперативи, свої люди чи озброєнні чи незброєнні, які уміють не лише говорити, а й творити речі і багатство розумове і матеріальне, то це переконує.

На отаких твердих фактах можна щось робити, щось творити. Фінан-

сову політику можна робити лише тоді, коли є гроші, хто їх не має, той є спекулянт, який шкочить, а не будує.

Частина громадянства, яка думала так на самім початку еміграції, тепер безумовно збільшилася, її організації ведуть планову роботу, яка вже виходить на міжнародній ґрунт. Але всі знають, що всяка організація це є будинок з фундаментом, стінами й дахом. Будинок без фундаменту це карточна будова, без стін, без даху.

Наша справа цілком в наших руках. Ми самі свої будівничі, коли того схочемо. Єдиною нашою тактикою мусить бути тісне тримання купи, єдиною і зверхньою нашою ідеєю мусить бути творення фактів малих, а через них і великих на дійсну користь України.

В цьому полягає історична роль укр. еміграції, яку ми їй побажаємо заграти так, щоб вона по собі лишила глибокий слід».

Після промови п. Косенка, загальні збори прийняли до відома доклад Ради Громади, що складався з загального звіту скарбниці. Цікаво одмітити в останньому, що з 30. VI було постушило 979 фр., з них 431 фр. на допомогу одному членові укр. колонії, з яким трапився нещасний випадок. Піднято було питання про демісію Ради Громади, але це питання Загальні збори зняли з порядку денного. З решти питань розібраних загальними зборами необхідно вказати на справу поширення бібліотеки Громади, полагодження церковної справи і справи заснування дитячої школи. В обговоренню згаданих питань взяли участь, крім членів Громади, і п. п. Косенко і ген. Удовиченко.

Останній між иншим виголосив довшу, дуже чулу промову, закликаючи своїх старих бойових товаришів тримати таку саму дисципліну і жертвеність в громадських справах на еміграції, які вони колись виявляли на полях бою.

«Тоді, — казав ген. Удовиченко, — як провадилася боротьба, ніхто з вас, вояків, не хитався, жертвуючи для справи життям, тепер часто вбачається за спокійного і безпечнішого життя небажання і нехить жертвувати на справу навіть дрібні суми грошей. Тоді, як ви йшли до бою, ніхто не зводив ніяких персональних рахунків, тепер часто з за персонального почуття губиться і програється громадська справа. Тоді ніхто не забував, що б'ється за Україну, тепер де-хто це забуває і думає, що рятує особи. Це недопустимо, бо змінився лише театр бою мета ж лишилася тією самою і непорушною».

Треба думати, що після цих загальних зборів Рада Громади, що добила де-якого фінансового напруження від громадян, з рівною ж пильністю далі прикладатиме своїх зусиль на поширення бібліотеки, на організування періодичних приїздів п. отця, для відправлення служб Божих і переведе підготовчу роботу до заснування дитячої школи в Кресо. Треба, щоб цим зацікавився і весь союз не лише в особі Ген. Ради його, а і окремих сильних Громад.

0.

3 міжнароднього життя.

Смерть Густава Штреземана. — Англо-совітські пересправи. — Події в паризькому полпредстві.

Наглою смертю вмер міністр закордонних справ німецької республіки Густав Штреземан. Велика втрата для Німеччини, але подекуди й для цілої західньої Європи. З трьох людей, що стояли на чолі європейської міжнародньої політики, двох уже немає на сцені. — Один — англійський міністр закордонних справ Чемберлен півроку тому зійшов з кону, на час чи надовго, — бо його партія програла на парламентських виборах; другий —

Штрезман тепер одійшов на віки; зостався лише французький член тої трійці — Аристид Бріан, та й той перебуває зараз критичну смугу своєї політичної чинності, бо не має поки-що запевненої за ним твердої більшости в парламенті.

На протязі кількох останніх літ ці троє людей працювали разом над великою справою замирення західньої Європи, над залагодженням недобрих наслідків великої війни, над наближенням колишніх переможців і переможених. Недавня Гаазька конференція та реєвакуація рейнських провінцій означили початок доброго кінця цієї праці, і люде, що некулувалися біля тої справи, один за одним сходять з міжнародньої арени. Нові завдання встають перед Європою і наче б то вимагають для себе нових людей. Хто вони будуть?

Питання це може здатися марним чи другорядним. Міжнародня політика, як і все на світі, має свої традиції і свої непорушні закони. Несила їх зламати, знищити чи анулювати окремим людям, ні навіть окремим державам. Може найкращим тому доказом являється міжнародня чинність совітської держави. Дванадцять літ уже, одверто й приховано, в самий брутальний спосіб порушують большевики ті закони, ламають ті традиції. Але не зламали й не порушили, а більше того — самі підлегли їх силі. Бо ж, беручи в цілому, стоять вони по шию в болоті тої самої традиції, що утворена була свого часу їх лютими ворогами, — представниками імператорської російської дипломатії. Можна було б навести й інші приклади тому з життя інших держав.

Закони зостаються непорушними, але виявляється це лише на протязі певного часу. А практична, що-денна політика робиться од людини до людини, тому то й можливі перебої, дїсармонія та індивідуальні або партійні забарвлення того чи иного політичного періоду. Перед одним із таких періодів, неозначеним поки-що та неясним, як здається, і стоїть зараз Европа. Часова це річ, і минеться все те, але час — також не аби який чинник, в життю не тільки окремої людини, але й держав і народів.

Хто вони будуть? У Франції, коли не заїде чогось екстраординарного, це буде мабуть таки той самий Аристид Бріан. Блискучий промовець і талановитий ініціатор, гнучка людина, що інтуїтивно відчуває потребу французького дня та вмєє вкладати її в усякі рямці, — чи то лівих чи то поміркованих концепцій, — він був, єсть і певне зостанеться незамінним у Франції для тої переходової доби в міжнародній європейській, а почасти — й світової політиці, що означалася за останній час. Аристид Бріан належить до одной з дрібних політичних груп, і часом тяжко зрозуміти, кого він представляє в парламенті. Але, коли справа йде про міжнародню політику, всі дуже знають і відчувають, чім відпоручником він являється, бо скрізь і завжди він представляє там — Францію. А французи то люблять і вмють шанувати таких людей.

В Англії? Про неї часом говорять: англійське міністерство закордонних справ таке управлене, традиції його такі давні, а структура така довершена, що коли б якимось чудом забули признати міністра закордонних справ, то міністерство все ж працювало б бездоганно що - найменше десять літ, і ніхто б не помітив, що в ньому бракує міністра. Міністр же часом йому лише заважає. Щось подібного як раз тепер переходить з британською політикою. Міністр — єсть, це Гендерсон, але закордонну політику веде не він сам, а й другі міністри. У Гаазі її робив Сноуден, у Женеві — Мак Дональд; зараз у Лондоні у цієї праці стоїть Гендерсон, й у Вашингтоні — ще раз Мак-Дональд. Було б добре, коли б це означало лише повну суголосність британського кабінету міністрів, але на жаль — справа виглядає инакше. Англійські міністри закордонних справ звичайно належали до двох типів державних діячів; одні, що їх було менше, прокладали нові шляхи, утворюючи одночасно й традицію на майбутнє; другі, — решта, — в міру своїх сил ті традиції виконували. Гендерсон не належить ні до одного із вказаних типів: продовжувати устадену традицію в цілому він наче б то не хоче, а закласти нову, — як здається, — не може. Може тому як раз і не слід рахувати на те, що він довго зостанеться на своїй посаді керова-

ника британської закордонної політики. А в тім це, явна річ, залежить од того, як довго утримає в своїх руках владу його партія.

В Німеччині? Густав Штреземан на протяжі шости літ тримався на посаді міністра закордонних справ не могутністю своєї невеликої партії, а силою своєї індивідуальности. Він був тим, хто заклав підвалини сучасного міжнародного становища німецької республіки.

Застав він Німеччину приниженою та ізольованою, подекуди позбавленою належного їй державного суверенитету. У німецьких провінціях над Рейном сторожею стояли чужоземні війська, чужоземні комісії контролювали німецьку економічну, військову та иншу політику; на державі лежали неозначені фінансові обов'язки, зв'язані з воєнними договорами; на заході — вороги, на сході — небезпечний, брудний і злочинний союзник — СССР, з яким можна було зв'язатись лише з розпуки та який більше компрометував, ніж допомагав на міжнародній арені.

Од Рапалло, себ-то від договору з совітами, і до Локарно, тоб-то до наближення з Францією, лежала путь, не кожному доступна. Штреземан перейшов її, проклав шляхи і далеко од неї. За Локарно прийшли — Туарі та угода з Бріаном; за ним — вступ Німеччини до Ліги Націй, далі — вироблення та реалізація плану Дауса, а нарешті — конференція в Гаазі, план Юнга, регулювання наслідків війни та очищення рейнських провінцій Німеччини од чужоземної окупації. Смерть застигла Штреземана в час пересправ про вугільний Саарський район та про повернення Німеччині частини її африканських колоній.

Розважаючи над індивідуальністю Штреземана, європейська преса зве його учнем Бісмарка. Де-що правди в тому безперечно єсть. Як і його великій попередник, Штреземан не бавився красою ідеологічної фразеології, використовуючи її лише тоді, коли це вело до якоїсь практичної цілі. Таким, наприклад, був назначений свого часу на цьому місці голосний його виступ у Лізі Націй з приводу питання про національні меншості. Цілу свою енергію, свої здібності, всю силу своєї індивідуальности Штреземан вкладав до конкретної праці над чисто конкретними завданнями. Політика його була не принциповою, а суто компромісовою: ради вимірної майбутности він не нехтував жадною дрібницею, якої можна було досягти в сучасному, але разом з тим уступав усе дрібніше, коли можна було досягти тим більшого. Такою була тактика Штреземана на всіх міжнародних конференціях, з яких він завжди повертався до батьківщини з не аби якими здобутками, хоч і багато кожного разу уступав од своїх попередніх вимог. Сума тих здобутків розчистила перед Німеччиною її шляхи на заході Європи, дала їй можливість працювати поруч із світовими великими державами і нарівні з ними. Не порушуючи на зовень ні в чому Версальського договору, Штреземан фактично добився його часткової ревізії, звільнення Німеччини од багатьох політичних та економічних пут, якими були зв'язані її розгнівані переможці. Хто б не був його заступником, ясно одне: другої політики його наступник вести не зможе. Чинністю Штреземана на довгий час закладені основи закордонної політики німецької республіки.

Густав Штреземан не був метеором на політичному небі, що з'явився зненацька, загорівся й загас. Свого становища добився він тяжкою, непереривною працею, повільно переходячи шаблі свого підвищення. Родився він у 1878 році. Належав він до середньої індустріальної родини. Батько його був власником бровару, а сам він, скінчивши університетські студії, спочатку наче б то хотів стати журналістом, бо видавав де-який час непомітний тижневик, але скоро після того те закинув, ставши старшиною невеликого союзу шоколадних фабрик, а згодом значної асоціації саксонських промисловців. Тоді зачинає він і свою політичну кар'єру. До рейхстагу поперше обраний був у 1907 році, як член національно-ліберальної партії, що була опорою німецького уряду в його до-воєнній політиці широкої екстензії та світового імперіялізму.

Парламентські успіхи Штреземана йшли помалу, та все ж за цей час він означився, як спеціаліст по питаннях закордонної політики, бо писав у впливовій тоді газеті «Tag» статті на ці теми, а в 1917 році був обраний голо-

вою своєї партії і став її лідером. Політична позиція його тоді була такою: у середині він стояв за поширення компетенції та прав німецького парламенту, назавень — цілою силою підтримував урядові імперіалістичні змагання, а за час війни — боронив нещадну підводну війну та військові плани великих територіальних анексії після очікуваної перемоги у великій війні.

Після революції він розпочав працю над реорганізацією не-соціалістичних партій, аби протиставити їх надто великим впливам німецької соціал-демократії, а для себе з останніх колишніх націонал-лібералів утворив німецьку народну партію, що спіралася на великих промисловцях і став її лідером. Штреземан прийняв республіку, як факт, але певний час ще зоставався переконаним монархистом, бо ще у 1919 році посилав у Дори до Вільгельма привітальні телеграми од імені свого і своєї партії. І лише пізніше він став цілковито на республіканський ґрунт, підкресливши це в одній із своїх промов, звернутій до німецьких студентів, в якій він сказав: — Був я щирим монархистом, болюче пережив занепад імперії, але тепер готовий боронити республіку ціною свого життя. — І це не було лише фразою, бо Штреземан відповідно молодим, 51 року, загинув, як воля, на своєму посту, бо констатували лікарі, що причиною його наглої смерті були — перепрацювання, тривоги та хвилювання, що випали в останній час на його долю, як міністра закордонних справ та впливового члена німецького уряду.

Плямою наче б то на діяльності Штреземана було те, що і він непохитно тримався союзу з совітами. Але це видається таким нам — зантєресованим. На цьому місті згадувалося не раз про східно та західно орієнтацію німецької закордонної політики. Совіти були для Штреземана лише певним козирем за політичною грою. Сам він був од большевизму дуже далекий, знав всю нікчемність совітської сили, але знав також і те, що Європа ще не видихала остаточно міражу тої московської сили, і він користувався тим міражем, козиряючи Московію тоді, коли, кажучи карточними термінами, не було з чого ходити.

Потрібні совіти були Штреземанові і для певної внутрішньої гри. Большевики і зараз мають в Німеччині своїх прихильників і то не аби яких. По-перше, то націоналісти, що й досі, як здається, не закинули своєї божевільної надії за допомогою Москви реваншуватися за програну велику війну. По-друге, це німецька соціал-демократія. То нічого, що соціалістичні німецькі міністри дають, коли того треба, наказ стріляти по комуністах на вулицях Берліну чи якогось иншого німецького міста. У себе вдома совітів вони не хочуть, але для сходу Європи совітську форму соціалістичну з ріжких причин вважають найбільше придатною. Потретьє, нарешті, — то — великі промисловці, опора самого Штреземана, які вважають можливим за часів совітської держави закласти на сході Європи тверді основи свого майбутнього панування. Так воно чи інакше, але Штреземан, як реальний політик дня мусів рахуватися з настроями названих груп, бо з ними чи проти них йому доводилося працювати і політично існувати.

* *
*

На парламентських виборах весною Labour Party дала голосну обіцянку, що, коли вона прийде до влади, одним із перших її діл буде відтворення совітсько-британських дипломатичних зносин. В англійських масах ще й досі поширена думка, що відтворення тих зносин спричиниться до більшого розвитку торгівлі із сходом Європи, що в свою чергу сприятиме вирішенню питання хроничного безробіття в Англії. Що при тому доведеться мати діло з большевиками, англійців обходить мало. — Торгуємо ж ми з людоїдами, — чому не торгувати з большевиками, — аргументував свого часу Ллойд Джордж; те саме після нього, у 1924 році, повторив і Мак-Дональд, тільки иншими словами, бо говорив не про людоїдство, а про «малп'ячі штуки» московських політичних вождів.

Инша річ, чи відповідають реальній дійсності такі мрії англійських робітничих, а по части й промислових колони, в то вірять. Вірять, бо не

можуть собі навіть уявити, до якого економічного занепаду дійшло населення ССРСР. Не знають і фактичного стану річей, — того, що ринок сходу Європи уже зараз щертв переповнений тою відповідно невеликою кількістю абсолютно необхідного краму, що його постачає головним чином Німеччина. Покупна сила того ринку, особливо, на його півночі, знизилася до такого рівня, що європейське око вже не помічає його, бо то лежить за межами його зору, — так само, як скажемо для порівняння, звичайне людське око не помічає ультра-фіолетових проміннів, хоч існування їх відомо всім. Той ринок буде, але першою умовою його відтворення являється знищення совітської держави. Labour Party гадає, що для того досить большевиків ще раз визнати та закликати до Лондону.

Єдине, чого в цій справі бояться всі англійці, це того, що большевики знову зачнуть втручатися до їхніх внутрішніх відносин та посилять чи не припинять своєї анти-британської агітації, що наробила англійцям за останній час стільки лиха в Китаю, Індії, Єгипті, Аравії то-що. На цьому спіткнулася справа англо-совітського наближення 1924 року, на цьому впав перший трудовий кабінет Мак-Дональда, це дало можливість консервативній владі погромити большевицьких агітаторів в «Аркосі» та вигнати совітського посла з Лондону. Але час трохи стер із пам'яті абрис цілої справи, у влади знову став Мак-Дональд, і знову зачалася тяганина совітсько-англійських переговорів.

Початок їх припав на літо і був невдалим для обидвох сторін. Для пересправ Москва вислала до Лондону паризького полпреда Довгалева; з англійського боку пересправляв міністр закордонних справ Гендерсон. Гендерсон ставив справу так: спочатку переговори про старі російські борги і торговельний договір, про III-ій Інтернаціонал та припинення анти-британської агітації, а потім — призначення послів. Довгалева, згідно московським інструкціям, стояв на тому, що спочатку мусять бути призначені послы, а вже потім можуть бути й пересправи. Кожний стояв на своєму, і Довгалева од'їхав з Лондону ні з чим.

По-друге Гендерсон і Довгалева зійшлися через два місяці, і на цей раз уже договорилися. Виграв справу Довгалева, а Гендерсон уступив по всій лінії. Англійська преса, ворожа трудовому кабінетові, пояснює це тим, що на час переговорів припав що-річний конгрес Labour-Party, на якому од імени уряду треба було пред'явити якоесь позитивне рішення в справі совітсько-англійських взаємовідносин, аби паралізувати велику опозицію проти влади, що за останні місяці повстала в партійних рядах. Для англійських міністрів пояснення не дуже то нормальне, але трудова урядова структура ще не має своєї традиції, а консервативно-ліберальної приймати за свою, як здається, не хоче.

Як офіційно повідомляє англійський уряд, Гендерсон і Довгалева погодилися на тому, що спочатку будуть призначені послы, а вже потім зачнуться пересправи. Обсяг тих пересправ означений уже зараз. До нього, крім означених вище справ, про які радялися Гендерсон з Довгалева ще влітку, заведено й такий параграф:

Зараз же після взаємного призначення послів, — найпізніше після передачі уповноважених грамот, — обидві влади взаємно підтвердять обіцянку, що стосується до пропаганди та який був означений в 16 параграфі згоди 1924 року, а саме:

Договорні сторони урочисто стверджують своє бажання та намір жити у взаємному мирі, поважати непохитне право держав на їх власну юрисдикцію, утримуватися од усякої чинності, що загрожує спокою чи добробуту Британської імперії, чи совітському союзу, а також заборонити таку чинність всім особам і організаціям, що знаходяться під їх непрямим впливом або дістають од них фінансову допомогу.

На прикінці угоди говориться про те, що договір цей буде предкладено на ствердження англійського парламенту на початку його чергової сесії, себ-то в кінці жовтня чи в початках листопаду цього року.

Як поставиться до того англійський парламент, говорити ще передчасно. Що ж до англійської преси, то думка її вже виявлена. Робітнича преса, явна річ, підтримує свій уряд, і тому задоволена. Ліберальна стоїть так мовити на роздорожжі: не то хвалить, не то утримується од розсуду. Недвозначно проти поставилася лише впливова преса консервативна. «Daily Telegraph», наприклад, з того приводу примістив передовицю з заголовком: — «Довершена та огидна капітуляція», — в якій пише:

Єдиним успіхом Гендерсона єсть взаємне ствердження обов'язку утримуватися од пропаганди, взяте з договору 1924 р. Це єдина річ у неймовірному звороті Гендерсона, що могла б бути певним виправданням його капітуляції. Але в дійсності цей успіх не має цінни того паперу, на якому про нього написано. Обіцянки, що давала московська влада, не мали найменшого значіння для III-го Інтернаціоналу, не матимуть його вони і зараз і в майбутньому. Гендерсон капітулював, проковтнувши, як малину-ягоду, совітську вимогу: — Спочатку посли, а вже потім пересправи.

До слів англійської газети мало що можна додати. Звичайно, так воно й буде. Совіти обіцяють, а III-ій Інтернаціонал про те не дбаєтме, а робитиме далі своє діло. Він уже й робить. Як раз на час пересправ між Гендерсоном і Довгалевським надійшли до Англії з Москви нові інструкції англійській комуністичній партії з наказом вістря своєї чинності спрямувати виключно проти Мак-Дональда, Гендерсона. Сноудена та взагалі проти кабінету Labour Party, що англійські комуністи в міру своєї сили й виконують. Так само на час тих пересправ припало й значне посилення совітської пропаганди в Індії та в залеглих од Англії державах по шляху з Європи до далекої Азії, що виявлялося у Палестинських погромах і т. п.

* * *

Усі наведені факти свідчать про те, з ким має діло Європа в особі большевиків, але може найкращою ілюстрацією до того явилися неймовірні події у паризькому совітському посольстві, що сталися, як раз в той час, коли Довгалевський на лоні природи, як про то свідчать газетні фотографії, пересправляв в Англії з Гендерсоном. Справа, мабуть, відома читачам «Тризуба», бо немає в світі такої найменшої газети, крім звичайно деяких комуністичних, де б про це не друкувалося.

Од'їзжаючи до Лондону, Довгалевський залишив своїм заступником, як то завжди буває, старшого радника посольства Бесєдовського, родом з Полтави. Трапилося, однак, так, що до Парижу зненацька приїхав московський ревізор, страшний для всіх совітських дипломатів такий Ройзенман член ЦК, ЦПУ і т. п. Ім'я його, як здається, зв'язане з трагічними подіями минулого року у Варшавському полпредстві з льохами берлінського совітського посольства то-що. Приїхав з чужим пасом став ревізувати політичну фізіономію дипломатів ССРСР у Парижі. Обревізував Бесєдовського в такий спосіб, що той вирішив гінати світ за очі з совітського будинку на вулиці Гренель, хоч офіційно він, за відсутністю Довгалевського, був там найстаршим. З його слів видно, що за «правий нахил» йому від Ройзенмана тої ж ночі загрожувала смерть десь у посольських льохах. Не маючи можливости вийти через двері з посольства на вулицю, бо там стерегли його чекісти з револьверами, Бесєдовський утік із посольства задім ходом, перелізши через дві досить високі стіни. Вирвавшись на волю із власного посольства, совітський дипломат побіг негайно до французької поліції за допомогою, аби вирвати із рук Ройзенмана свою жінку, сина та ще якусь знайому, що випадково на той час зайшла в гості до пані Бесєдовської та й була затримана там заложницею разом з родиною дипломата. Паризька буржуазна поліція совісно виконала свій обов'язок: визволила од московських пролетарських лап закладників та їх кувфр, але більше вдіяти не могла, бо Ройзенман з чужим пасом встиг вилетіти з Парижу до Берліну, а будинок посольства — недоторкальний. Довгалевський, прочувши про цю історію, на

гвалт поспішив з Лондону до Парижу, звільнив Бесєдовського з посади але тепер у газетах з'явилися чутки, що Ройзенман приїздив, у першу чергу «для ревізії» самого Довгалевського і коли зачав з Бесєдовського, то лише тому, що «старшого» не було вдома.

Як там воно скінчиться між більшовиками, не знати, тай не буде воно цікаве. Важливо те, що перед цілим світом, перед найширшими людськими масами виявили вони самих себе й свої порядки. Яка ціна тепер в очах європейських політиків Довгалевському та його підпису й урочистій обіцянці прямувати чинність III-го Інтернаціоналу. Чекист Ройзенман спокійний за нього. Не він Ройзенману, а Ройзенман йому сміє наказувати.

Один з російських емігрантських публіцистів з цього приводу ставив навіть у пресі питання: — Чи, згідно совітському закону, має право Ройзенман набити різками кожного полпреда?.. — Годповів, — не без рації, — що таке право Ройзенман має. З одним із таких полпредів міністр закордонних справ англійського королівства склав і підписав вищенаведений договір про відтворення совітсько-англійських дипломатичних зносин. Будемо чекати, що з того приводу скаже англійський парламент.

Observer.

З преси.

З приємністю одмічаємо той розголос, який мала книжка проф. О. Шульгина — «Відповідь д-рові Ф. Нансенові», в справі визнання Лігою Націй української національності. З приводу цієї книжки появилося кілька статей і заміток в чужинецькій пресі. Так в «La Tribune de Genève» з 22-23 вересня с. р. уміщено велику статтю нашого приятеля Поль де Буше під заголовком «Нешастя України», в якій автор, із властивою йому манерою видатного публіциста, дуже широко трактує українську проблему, висловлюючи до неї всі свої симпатії.

«Європа не зрозуміла української проблеми», — каже автор.

Не зрозуміли її і окремі держави, а тим часом:

«із своїм селянським населенням, своїми традиціями індивідуалізму й свободи, із своїм географічним положенням і великими хлібними просторами, Україна ближче до нас, ніж холодна й брутальна Московія».

* * *

«Le Journal de Genève» з 19 вересня с. р. передає зміст книжки проф. О. Шульгина, наводячи з неї кілька цитат. Згадуючи, що Ліга Націй визнала за вірменськими біженцями право називатися «вірменами»,

«не дивлячися, що вони були теж в минулому підданцями російськими або турецькими»,

газета своєю заміткою виявляє свою прихильну позицію відносно українських емігрантів, що добиваються права на свою національність.

* * *

Давно вже в большевиків переводиться т. зв. «чисгка» партії. Це перманентне явище переслідує большевиків на протязі багатьох літ. Пишуть вони про його що-денно і так багато, що робиться вже нудно. Але часом зустрічаються просто таки неймовірні, як на большевиків, признання. Як, наприклад, не оцінити такого сорту «перлину»:

«Чистка виявила ряд хоробливих явищ, що змусило перевірко-мисії вжити ріжучих організаційних заходів. Д о в е л о с я р я д о с е р е д к і в р о з п у с т и т и, б о б і л ь ш і с т ь і х н ь о г о с к л а д у в и к л ю ч е н а з п а р т і ї». («Комуніст». ч. 225, з 29. IX. с. р.).

Так обережно признається в своїй статті якийсь С. Герф. Поминаючи звісно те, що було виключено тільки за останній час підчас чистки з одних тільки сільських осередків 2.396 чоловіка, або 13,4 відс. перевірених, поминаючи, що парткар було накладено на 2.414 сільських комуністів (13,5 відс. перевірених). Отже, мимо цих 26,9 відс. перевірених, що зазнали тої чи іншої кари, — ще довелося р о с п у с к а т и й о с е р е д к и.

Цевже просто с а м о ї д с т в о, яке наслідки безперечно матиме..

* * *

Не мало сил витрачають большевики в боротьбі проти нашого селянства. Вся енергія тепер скупчена на те, щоб забити індивідуальні господарства і примусити їх колективізуватися. На це багато грошей видають, багато агітації переводиться. Вже почали большевики кричати навіть про «досягнення» цих «гордощів» соціалістичного будівництва.

Але... Які ж то «колгоспи» та «совхози», то про це розказує сам Петровський, всеукраїнський старосла, на зборах уповноважених «Сільського Господаря». Ось, що говорить цей достойник:

«Хоч ми й маємо тепер великий рух до колективізації, але цей темп нас ніяк задовольнити не може». («Ком». ч. 221 з 26. IX. с. р.).

Отже і «великий рух», але «ніяк задовольнити не може». Як же його розуміти? Ми вже звикли до казуїстики большевицької мови, і читати такі протирічиви твердження вміємо; і справді, сам Петровський допомагає второпати його абракадабру:

«Щоб у нас не було слабих колективів, які від будь-якої невдачі ліквідуються». (там же).

Отже тепер і ясно, що «колхози» ці, не дивлючися на «великий рух», — слабі, і частенько «ліквідуються». Тому й ясно, що «цей темп» ніяк задовольнити не може большевицьких експериментаторів на Україні, де вони прищеплюють чужі нам ідеї. Нас так саме це «ніяк задовольнити не може».

* *

Як ми повідомляли вже

«Недавно на Україну виїздила спеціальна комісія під головуванням тов. Подвойського, яка перевірила перебіг реформи українських ВИШ-ів.

Висновки комісії Подвойського про перебіг реформи дуже не радісні. (Ростріл «Ком». ч. 223 з 27. IX. с. р.).

Тому у Москві відбулися жваві наради, і на останньому засіданню Центрального Бюро пролетсуду вирішено покласти край «безобразиям» на Україні та винесено резолюцію, яка

«рішуче ставить питання про корінну зміну керівництва найважливішою ділянкою підготовки кадрів — українським Наркомосом». (там же).

Отже бідному Скрипникові загрожує не тільки догана, але й можливо демісія. Побачимо!

* *

Канадійська газета «Правда і Воля» в ч. 37 містить передовицю, в якій закликає до складення мільйонного фонду національного і подає доводи для такого чину.

«Треба бути готовими, — каже газета, — до важнішого. Не сьогодні, то завтра повстане Україна в тому чи іншому кутку чи осередкові своєї великої землі... Треба діяльної помочі тому повстанню до визволення. І цією поміччю в першій мірі, найважливішою буде Визвольний Фонд».

Свята правда! Але газета, почувавши, що її однієї за мало, додає:

«Розпоряджати ним має рада. Як її скласти — домовитися легко: треба мати одне лише в центрі думки — це сполучення всіх сил українського народу, національну його єдність».

Добре, скажемо, навіть краще, ніж добре, але як же буде з Микитою Шаповалом? Чи він та й сама «Правда і Воля» перестануть хоч на час збирання мільйонного фонду обкидати брудом своїх противників, яких кличе до «сполучення» газета? А вона лаялася уж у цілих 37-ми числах.

Краще мабуть було б, як би «Правда і Уоля» не збираючи мільйона доларів, утрималася від розкладової діяльності. Вже було б виграно кілька мільйонів моральних цінностей, які треба зібрати поперед грошей і без яких не допоможуть ніякі дзвінки мільйони.

* *

Як відомо, одбувся цими днями в Празі міжнародній з'їзд славистів, на якому, як повідомляє, «Возродження» ч. 1591 з 10. IX. с. р.

«Представникам російських закордонних організацій було відмовлено в праві сказати привітальне слово».

Скандал, звичайно, великий! Подія — незрозуміла. Ясно, що це викликало надзвичайне обурення серед «блюстителів слов'янського порядку» — у росіян. Але обурення їх ще усугубилося тим, що

«Між тим, з привітанням виступили представники Українського Товариства ім. Шевченка у Львові, делегати лужницьких сербів і ин.»

І росіяне до президії з'їзду подали «мотивований» протест підписаний російськими славістами.

А між тим, скажемо ми, подія вже і не така незрозуміла. Ніхто в тому не винен, що подібне одмовлення — це вже є знак часу. З цим вже треба миритися.

* *
* *
* *

А що росіяне не розуміють цього знаку часу, не відчувають, що їхня роля «блюстителів всеслов'янства» вже пішла в непам'ять, то це доводить замітка з того ж «Возрожденія» (ч. 1595) з приводу звістки про відкриття пам'ятника Коцюбинському в Винниці, що оце відбулося недавно. Ось як пишуть російські авгури:

«В Чернігові довго жив маленький український «письменник» Михайло Коцюбинський. Це була тиха, лагідна, дуже порядна людина, що добре розуміла своє третєрядне місце в літературі. Але у Коцюбинського був син — большевик, і українські большевики раптом визнали Коцюбинського — батька «великим письменником». Вони будують йому пам'ятник в Винниці і там же для ушавлення свого «письменника» зібрали з'їзд».

Просто біда росіянам: то їх ображають на конгресі славістів, не допускаючи до слова, то будують на «юге Росії» пам'ятник якомусь «третєрядному» письменникові.

Можна тільки їх пожалувати, але дійсність, хоч жорстока, є дійсністю. Часи Валуєва — пройшли, і то цілком певно.

* *
* *
* *

«Дни» Керенського дуже люблять оповідати «малоросійські» анекдоти. Один з таких анекдотів містять вони і в ч. 58 під назвою «Кацапофилы» и «Кацапофобы» (из Киева).

Згадавши про те, що

«знов на Україні підняли голову елементи завідомо петлюрівського кольору».

кореспондент газети, який, як видно, ще лишається під впливом прочитаних в дитинстві книжок Шерлока Хольмса, так представляє своїм читачам політичну боротьбу вна Україні:

«Як загальне правило, можна встановити, що «кацапофільські» елементи партактива України єднаються в своїх настроях з правими ухилами Москви, а «кацапофоби», з винятковою, можна сказати, провокаторською пильністю переводять генеральну лінію Сталіна».

Так от якими «петлюровськими елементами» «Дни» лякають своїх читачів: тими, яких всі кнопки у Москві! Запевняємо Керенського, що ні «філи», ні «фоби», ні оті Шліхтери, ані Чубарі, з Балицькими національної революції на Україні не зроблять.

З широкого світу.

— Тимчасовим міністром закордонних справ Німеччини призначено міністра національної економії Гурціуса.

— У Парижі відкрилася XXIII автомобільна виставка.

— Відомий міжнародний злодій і авантюрист Паскаль Клеман, т-зв. «маркиз де Шампобер», бажаючи нагадати про себе світові, щоб вигідно продати свої «мемуари», інсценізував недалеко від Парижа закопання себе таємним неіснуючим товариством, в землю. Але інсценізація не пройшла даром. В наслідок неправильно влаштованого притоку повітря, «маркиз» задохнувся і вмер. Арештовано співучасників цього трагічного жарту.

— Іспанський уряд за виборів до парламенту провідників опозиції позбавив виборчого права один з університетів, а також: адвокатський союз м. Мадриду.

— В Букарешті комуніст Абрам Гольденберг стріляв в автомобіль румунського міністра внутрішніх справ Вайди Воїводи. Винуватця арештовано.

— Польські газети повідомляють, ніби, маршал Пілсудський має виїхати на лікування до Італії.

— Чеський суд в Братиславі приговорив до 15 років в'язниці лідера людової словацької партії Тука.

— Турецький уряд вирішив перенести Царьгородський університет до Антори.

— В Швеції кілька міст вирішили за браком злочинців зовсім закрити в'язниці.

— Данський соціалістичний кабінет вніс до парламенту проєкт повного скасування всіх озброєних сил і фортець.

— Американська скарбниця закінчила розпродаж державної торговельної флоти, яка коштувала 408 мільйонів дол. і яка продана за 44 мільдол.

— Англії який уряд в порозумінні з урядом Сполучених Штатів розіслав запрошення на конференцію морського розбродження Франції, Італії та Японії. Конференція має відбутися в Лондоні в січні місяці.

— Вмер один з членів румунської регентської ради — Буздуган. На його місце обрано Сарачеану.

— Останнє віддання шані на могилі покійного Штреземана зробили масони з ложи «Фрідріх Великий», якої покійний був головою.

— Новим царьгородським патріархом обрано митрополита Деркосьського Фотія. Новий патріарх одержав освіту в Філіпполі, Атенах, Мюнхені та Лозані.

— Бунт ген. Чанг-Фат-Кусеї проти нанкинського уряду ліквідовано.

— Англійський наслідник престолу з успіхом склав іспити на пілота.
— Бельгійське населення під час усієї подорожі президента Французької республіки маніфестувало свою прихильність до Франції.

— Скандал з марнотратством і хабарництвом в Берлінському муніципалітеті розростається. Після арешту братів Сяляреків, що по рекомендації соц.-дем. радників багато чого постачали містові, кинене обвинувачення на голову міста соц.-дем. Беса.

— Паризька совітська амбасада, що було спочатку загрожувала б. радникові Беседовському судом за рострати, відмовилася від цього, з огляду на те, що Беседовський має на руках розписку про здання всіх справ в повному порядку. З свого боку Беседовський доручив своєму адвокатові сліпому депутатові Скапіні, розпочити проти амбасади чи агенції ТАСС переслідування за наклеп.

— Помер високий урядовець франц. міністерства закорд. справ Бонен, б. посланник Франції в Тегерані. Покійний був знавцем українських справ і прихильником української незалежності.

— Нове Либанське міністерство сформоване на чолі з Емілем Еде.

— У Парижі відбулося перше засідання підкомісії допомоги дітям шкільного віку при Високому Комісарі Ліги Націй в справах біженців.

Хроніка.

З Великої України.

— Святкування пам'яті Коцюбинського в Чернігові. Для відзначення ювілею Коцюбинського по всіх підприємствах та клубах відбулися збори, присвячені пам'яті письменника. Численні делегації були з Києва, Вінниці й Харькова. Увечері 21 вересня в мійському театрі відбулося урочисте засідання. 24 вересня багатолюдний похід пройшов на Болдині гори на могилу письменника, де відбулися закладки надгробку. Покладено дошку з написом: «Року 1929 вересня 22 дня трудящі Чернігівщини заклали цю дошку для надгробку славетному українському письменникові Михайлові Коцюбинському, що його тут поховано року 1913». Учасники походу потім відвідали державний музей та будинок, в якому жив письменник. («Ком». ч. 221 з 25. IX.)

— Чеська нарада в Житомирі. В Житомирі в кінці вересня відбулася нарада чеських колоністів. На нараді були представники чехів з Київщини, Шепетівщини, Коростенщини й також з Молдавської сов. республіки. Нарада констатувала, що останніми часами широко розгорнулася сітка чеських шкіл та хат-читалень. («Ком». ч. 225 з 29. IX.)

— «Досвідний» банк у Києві. Ухвалено організувати в Києві досвідний єдиний банк. Передбачається ліквідувати київську філію Українбанку, Мисьбанку, Кредитспілку й передати їх функції філії державного

банку. Досвід Київського єдиного банку мають використати для організації єдиного банку по всьому ССССР («Пр. Пр.» ч. 225. з 29. IX).

— «Безперервне виробництво» Совнарком України ухвалив встановити для совітських адміністративних та торговельних установ п'ятиденний тиждень (4 дні робочих і 5-ий день відпочинку) з 7 годинами праці що-дня і перервою на обід під години. Тому, що праця, між тим, має бути безперервною, то всіх співробітників по установах розділюється на 5 груп, так, що кожного дня в тиждні відпочиває $\frac{1}{5}$ частина службовців («Ком». ч. 223 з 27. IX). Відбуваються наради над способами переходу на «безперервне виробництво» і промисловости («Ком». ч. 221 з 26. IX).

— Німецькі інженери на Україні. До Києва прибули 19 вересня 8 німецьких інженерів, які на запрошення совітської влади приїхали працювати по електрифікації шахт у Донецькому басейні («Пр. Пр.» ч. 217 з 20. IX).

— Тиф поширюється далі. В Донецькому басейні за серпень місяць було зареєстровано 550 захворювань. За першу тільки половину вересня зареєстровано їх уже 966. На Артемівщині захворювань за 20 день вересня було 533. Особливо поширення епідемії набуло на Луганщині, робітничі колонії там перебувають в особливо антисанітарному стані, сміття розкидане по дворах, повсюди бруд. По багатьох руднях воду забруджено різними покидьками, й вона уявляє собою джерело поширення пошести. Не кращий

станів інших промислових районів. Особливо загрозовий стан щодо поширення епідемії уявляє собою Дніпрельстан, де є всі умови до бурхливого зростання пошести.

«Комуніст» ч. 225 з 29. IX поясняє появлення епідемії антисанітарними умовами робітничих районів недостачею та невпорядкованістю житла й низьким культурним рівнем робітників.

— В Харькові за 24 дні вересня зареєстровано 468 захворювань («Комуніст». ч. 221 з 26. IX).

— У к р а ї н і з а ц і я. Справа українізації протягом минулого літа погіршала: З перевірених 6.520 співробітників по 154 установах Дніпропетровського, першу категорію мають лише 1.316 чол. На іспиті викладачів української мови перед окружною комісією українізації виявилось, що 25 відс. викладачів не мають елементарних понять з укр. мови. З 75 викладачів звільнено за незнання мінімуму 15 чоловік. Крім того 5 викладачів звільнено «як соціально чужий елемент». («Ком». ч. 225 з 29. IX).

— Партиїний осередок, дирекція та співробітники кіно-фабрики ВУФКУ обурені поведінкою режисера Гавронського, який, приїхавши з Москви, з перших же днів виявляв погордливе ставлення до української культури. Але остаточно Гавронський загубив рівновагу тоді, коли художня рада визнала в одному з його сценаріїв надто малій зв'язок з укр. культурою. В розмові з членом художньої ради Гавронський іронічно спитав, де можна купити портрет Петлюри. «Новішу я його в своєму кабінеті, — сказав він, — щоб заслужити більше уваги від художньої ради». Іншим разом Гавронський співав «Ще не вмерла Україна», ніби для того, щоб домогтися підтримки художнього відділу фабрики. Дирекція звільнила Гавронського від праці, мотивуючи тим, що винник Гавронського мають «політичний характер», сцерований проти культурного будівництва України і проти національної політики партії. («Ком». ч. 221 з 26. IX).

— С і в б а під загрозою. На Київщині сівба проходить дуже мляво. В низці районів, як Шепелицькому й Димерському, ще нічого зовсім не зроблено в справі запровадження засівних парів, а в районах Шепелицькому, Іванівському, Димерському, Хабенському, Бородянському, Васильківському та Барішівському не вибрано майже жадного гектара на зяблю. Справа обміну й чищення дзерна під загрозою. Жита й пшениці обмінено тільки 37,6 відс. перечищено — яких 38 відс. («Пр. Пр.» ч. 225 з 29. IX).

— Б а в о в н и к на Україні вдасться. В Наркомземі в Харькові за участі комісії Головабовському, яка приїхала спеціально до Харькова, відбулася нарада в справі розвитку бавовництва на Україні. Досліді з бавовником протягом останніх 4-х літ показали, що культура бавовника на крайньому півдні України цілком можлива. Досліді провадили із скоростиглими сортами туркестанського бавовника. Наступного року буде засіяно на Україні 1.000 гектарів бавовника. («Ком». ч. 223 з 27. IX).

— Б р а к бензини у большевиків доходить до того, що в Харькові її ледве вистачає для автобусів, що обслуговують околиці. Автобуси в центральних районах міста не ходять приблизно з 10 вересня наслідком чого автобусовий рух скорочено на 60 відс. Є навіть загроза припинення всього автомобільного транспорту й вивозу будівельних матеріалів та інших вантажів із станцій залізниці. До Москви надіслано телеграму про скрутне становище харьківського транспорту («Ком». ч. 221 з 26. IX).

— С е л я н с ь к и й т е р о р. — На уповноваженого для хлібозаготівель, що прибув з «центру» й виступив на сході в с. Гарбузівці, напали підчас його промови селяне й побили. («Ком». ч. 225 з 29. IX).

— В селі Більському, Опішнянського району, вчинено замах

на голову сільради й члена ОПК — Іванець Марію. Її прострілено легені двома пострілами. («Ком». ч. 224 з 28. IX).

— В селі Горлиці Батуринського району на Конотопщині забито пострілом через вікно голову сільради Тописька («Ком». ч. 223 з 27. IX).

— В бібліотеці знишували совітську літературу. В Дніпропетровській залізничній бібліотеці ППУ викрило «контрреволюційних шкідників», які систематично знищували твори Леніна та іншу совітську літературу. Совітська література роками лежала на складах не розпакованою, тоді, як антисовітська література була поширеною. («Пр. Пр.» ч. 215 з 18. IX).

— Совітська господарка. — Ремонт пароплаву «Геленджик» на заводах ім. Марті коштував 100 тис. карб. замість намічених 20 тис. карб. Після ремонту нафто-паливної баржі «Стендра», який обійшовся в 105 тис. карб., комісія визнала, що баржа не пристосована для перевозки нафти. Ремонт судна «Балаклава» тривав з перебоями, завдяки чому лише на утримання команди витрачено зайвих 24 тис. карб. («Ком». ч. 220 з 24. IX).

— У Херсоні на нещодавно відкритій фабриці на консерви, виготовлених 4.000 пудів томату почали шумувати. Виявилось що банки пропусають повітря. Браку серед 10-фунтових банок — 80 відс., а серед фунтових — 50 відс. Крім того днища баків для томату так кепсько зроблено, що після виливки залишається в них на 8 відер морсу в кожнім, через що пропадає кожен раз коло 100 пудів морсу, бо він виливається потім з водою. («Ком». ч. 220 з 24. IX).

— Гроші зібрані совітськими установами й підприємствами за облігації совітської позики у багатьох випадках не передаються державному банкові, а ними ці установи або підприємства користуються для своїх потреб. Здаються гроші значно пізніше і то не всі відразу, а іноді навіть по суду. («Ком». ч. 221 з 26. IX).

З укр. життя.

— Гробівці українських князів. На Волині біля місцевости Перепонін є багато високих могил, в котрих містяться труни українських князів. Могили ці тепер розкопують. Вчені думають, що розкопавши їх, можна буде знайти там безліч дорогоцінного матеріалу до історії Волині за часів панування наших князів («Укр. Хлібороб» ч. 30).

— Ювілейний конгрес «Просвіти». У Львові відбувся ювілейний конгрес «Просвіти», улаштований нею з нагоди її 60-літнього існування. На конгресі, яко гості, були представники Закарпаття, Америки, Укр. Парламентарна Репрезентація, представники різних емігрантських установ, головним чином, з Чехії («Час». ч. 294).

— З'їзд українських географів. У Львові відбувся перший з'їзд укр. географів, що відбули на нього з цілого краю. Всіх учасників було 76. На з'їзді було відчитано цілий ряд рефератів, по яких відбулася жвава дискусія. Після того було прийнято певні ухвали. З'їзд мав наскрізь діловий характер. («Діло» ч. 217).

— Волинські студентів львівським. У Луцьку відбувся концерт-баль українських студентів, частину з прибутків якого, а саме, сто золотих, переслано на фонд Українського Академічного Дому у Львові («Діло». ч. 220).

— Арештування Я. Чижя. У Львові, як інформують газети, заарештовано редактора американської укр. газети «Народня Воля», Я. Чижя. Арештованому закидають, що він ніби був одним з основоположників УВО і зорганізував замах на Пилсудського, який, як відомо, виконав Федак («Діло». ч. 221).

— Заборона ношення сокільських одностроїв. В останніх часах розв'язано багато сокільських товариств по сагах різних повітів, а за но-

шення сокільських відзнак і одностроїв покарано адміністраційно дуже багато соколів. («Час». ч. 296).

Газетні звістки.

— Арешти на Україні. «В Харькові має відбутися величезна судова розправа, присвячена контрреволюційній змові. Доконано масових арештів поміж прихильників Шумського, якого ростріляно без суду. Арештовано головним чином вчителів, професорів і колишніх петлюрівських старшин. Всі арештовані є приналежні до комуністичної партії. Ці арешти є наслідком поїздки нинішнього українського наркомпроса Скрипника до Львова. Скрипник — бувший кат, як подає «Руль» ч. 2695, його звірства відомі на всьому «півдні Росії» (?) Приїхавши до Львова для інспекції закордонних українських гуртувань, Скрипник нав'язав стосунки з цілим шерегом змінюючихся організацій. Група «Нових Шляхів» і т-во імені Шевченка-упорядили навіть публічний відчит, на якому Скрипник розхвалював розкоші совітського раю. У Львові поміж своїх друзів Скрипник і зібрав відомості про комуністичні організації, які провадять одверту протисовітську пропаганду і які мають широкі зв'язки з УССР. Зібрані ним інформації його так налякали, що передчасний його виїзд із Львова нагадував скорше втечу. Повернувшись до Харькова він негайно двався до ГПУ, яке й почало ловити без перебору всіх осіб, про яких відомості здобув Скрипник від своїх закордонних друзів. Де-яким комуністам, прихильникам Шумського, пошастило втекти від арешту і перебраться закордон». («Руль» ч. 2695).

— Скарб. В Криму в підземній печері, знайдено великого скарба, що складається з 30 бочок золотих монет, з 35 пудів чистого золота, а також великої кількості дорогоцінного каміню. Цей скарб відносять до часів Катерини II. («Руль». ч. 2693).

— В «Молдавській республіці». В т. зв. «Молдавській» республіці большевики переводять насильну молдаванізацію. В урядах треба говорити по молдавському. Безчисленні відозви писані рівно ж молдавською мовою. Становище селян дуже тяжке. В недорідні роки вони вимірають з голоду. В наслідок насильного відбирання збіжжя населення примушене їсти хліб чорний, як земля. Хворі діти їдять овес. Селяне тікають від плуга й улаштовуються по доколичних підприємствах. Переслідувана інтелігенція вимірає повільно без надії на якесь врятування («Час» ч. 296).

— Розбрат на комуністичних верхах і розрухи в Совітському союзі. Гельсінґфорс. Особи, що прибули з Москви, оповідають, що зараз в цілому Совітському союзі спостерігається велика напруженість.

На протязі вересня місяця спостерігалася особлива велика активність антисовітських елементів в різних частинах совітського союзу.

В Ташкенті (Туркестан) дійшло навіть до розгрому совітських установ. Для встановлення ладу було викликано дивізіон військ ГПУ.

Вся комуністична партія на Україні вважається в стані мобілізації. Центральна Контрольна Комісія постановила розпустити комуністичну організацію Харькова. Мотивується ця рішуча міра виявленням в Харькові міцної опозиції. В звязку з переведенням мобілізації партійного апарату, припинено чистку комуністичної партії.

Розпущено тако-ж партійну організацію в Кронштадті. Мотив розпуску — ухил її від партійної лінії.

На протязі вересня місяця в Москві і Петрограді розкрито дві великих антибольшевицьких організацій. Крім того в Москві заарештовано 104 приватних торговців. Всі вони обвинувачуються в спекуляції. В Москві та Петро-

граді спстерігається брак хачрчових продуктів. М'ясо видається лише по картках — не більше 100 грамів на душу.

Трагічного стану совітського союзу уже не ховають і самі комуністи. Так Народній Комісар фінансів Брюханов признався співробітникові большевицького Агентства «ТАСС», що остання внутрішня*позиція селянами бойкотується. Невдачу цю Брюханов пояснює ворожою агітацією «кулаків». Другий впливовий комуніст Косіор на сторінках офіційного органу «Известия» признається, що пожежі на фабриках і заводах заставляють його бити тривогу. Він каже: «Суше перелічення всіх пожеж лише на промислових підприємствах (не кажучи вже про пожежі транспортних, кооперативних та інших підприємств) певно займе кілька шпальт дрібно-друго». Для підлави вибіраються «найбільш чутливі частини нашого господарського фронту». Це єсть правдиве лихо, бо воно несе зі собою величезні матеріальні страти, а крім того вносить цілковиту дезорганізацію. Після пожежі на недавно збудованому азбестовому заводі «Гігант», який згорів до щенту, з'ясувалося, що керівниками будівництва були особи, засуджені на довгі терміни за хабарництво та за недбалість, але потім звільнені і знову поставлені на працю.

Ще страшніше горять села. Колективні та совітські господарства підпалюються по кілька разів. Комуністи, яких посилають для купівлі хліба без пощади вбиваються.

В Саратові заарештовано 19 фінансових урядовців, — за хабарництво та за п'ятику з приватними торговцями, за що їм знижувалися податки. Заарештовано тако-ж 20 приватних торговців.

В Ростові на Дону заарештовано весь склад карного розшуку. Керovníк карного розшуку Діаконів організував банду для нападу на совітські установи, а потім сам-же ліквідував ці банди. За це лицарство ним було отримано почесну грамоту і почесну касу. Після того як цю провокацію

було викрито Діаконів застрелився.

Розруху, яка панує зараз в совітському союзі в значній мірі загострюють великі розходження на верхах комуністичної партії.

Так після усунення Бухаріна — голови Комуністичного Інтернаціоналу, — який до останнього часу вважався альфіою й омегою комуністичного Олімпу, тим більше, що він єсть автором «Азбуки комунізму», залишив свою посаду беззмінний Народній Комісар Освіти Луначарський. За ним звільнено його найблищу співробітницю відому чекістку Яковліву. Далі, по постанові Центрального Виконавчого Комітету, знято з посади Замісника Народнього Комісара фінансів Фрумкіна. В Москві в найблищий час очікують нових змін, на верхах совітського апарату. Говорять про усунення Народнього Комісара фінансів Брюханова та про інше призначення Народнього Комісара Закордонних Справ Літвінова. Між іншим, з усуненням Луначарського доводиться до кінця усунення від державної керми найближчого оточення Леніна. Зі складу першої Ради Народніх Комісарів залишився зараз лише один Калінін та й той з підщербленими функціями. Зміни ці викликані головним чином розходженням зі Сталіним — фактичним диктатором совітського союзу, — в питанню його господарської політики і жорстокого поводження з селянством.

Недовольство Сталіним зростає не лише серед членів комуністичної партії, але й серед червоної армії, яка в більшості складається з селянських синів.

Особливі відділи червоні армії доносять, що особливо велике невдоволення спостерігається у великих гарнізонах, де тяжкий економічний стан відчувається особливо гостро.

В Петрограді (нині Ленинград) викрито цілу організацію, яка провадила агітацію за необхідність перегляду господарчої політики совітського уряду. В цій організації брали участь не лише позапартійні, але й армейські комуністи.

Донесення співробітників Політбюро стверджус, що військовій частині у великих гарнізонах пересякнуті невдоволенням і недоброчинним відношенням до уряду та комуністичної партії.

Зріст дорожничі, недостача харчових продуктів першої потреби, очікування в черзі приводять до занепаду віри в правильність «генеральної лінії» Сталіна.

«Потрібно як найшвидше і як найгрунтовніше поліпшити господарський стан — кажуть агентури донесення — в противному випадкові не можна поручитися за те, що невдоволення не закінчиться вибухом».

З життя укр. еміграції.

У Франції.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. Протягом вересня місяця надійшли книги та інші друки від п. п. проф. А. Яковлева (Прага), родини Косенків (Париж), Л. Церфецького (Париж), Карики (Париж), Щербаківа (Париж), Черкаського (Омекур), Галі Яковлевої (Прага), Місії УНР (Париж) Битинського (Прага), Полк. Філоновича (Прага), Гр. Маслюка (Шалет) — рідке видання Кобзаря 1883 року, від представника Б-ки в Римі п. С. Оनाцького, Ген. Удовиченка, сотн. Солоняра (Париж), від ред. Тризуба. Від представника Б-ки в Подєбрадах п. В. Королева одержано дві посланки, в яких було багато цікавих видань з сов. України (дар. п. В. Розловського), переважно преса. Через п. Королева прислали свої дари п. п. Омельченко, п. С. Цап, пані Н. Королева, Г-во Українських Кооператорів. П. Ів. Стельмащенко з Подєбрад надіслав в дар Музеєві при Бібліотечі кілька фотографій з часів визвольної боротьби і передав в депозит до Музею свою грамоту на Залізний Хрест і самий Хрест за Зимовий Похід. Від п. Королева В. одержано портрет С. Петлюри, два портрети Шевченка, великий портрет Бори-

са Грінченка, (робота В. Королева), також портрети Масарика й чеського діяча, прихильника українського — Палацького. Від Української Господарської Академії в Подєбрадах одержано 72 книжки видань Академії по різних галузях науки й курсів, читаних в Академії.

Всім жертводавцям Рада бібліотеки висловлює свою ширю подяку.

Бібліотека має зібрати портрети різних діячів інших націй, що виявляли своє прихильне й дружнє відношення до української справи або писали твори на українські сюжети. Думку що подав представник Б-ки п. В. Королів. Рада Бібліотеки просить всіх, у кого були б такі портрети чи твори, надсилати в дар Бібліотечі. З часом це складе дуже цікавий відділ при Бібліотечі і, можливо, що це буде перша такого роду збірка.

За останні часи Бібліотека придбала чимало мал, плакатів, портретів, розмальованих театральних афіш громад у Франції й Чехії, листівок та малюнків. Все те розміщено на стінах в читальні й бібліотечній кімнаті. В бібліотечній кімнаті є збірка портретів Головного Отамана С. Петлюри, різного часу. Бракує ще лише портретів наших письменників.

Рада Бібліотеки дбає також про уладження власної переплетної та тимчасом за браком засобів з цією справою доводиться здержатися, але на весну це буде, бо кінче потрібно.

Дуже допомагають праці представники Б-ки, але хотілося, щоб і окремі громадяне не забували, що лише зусиллями всіх і кожного зокрема мусить бути полегшена праця, яку веде Рада Бібліотеки.

— По Союзу Укр. Емігр. Організації у Франції. — В Генеральній Раді. 28 вересня Генеральна Рада відбула в повному складі позачергове своє засідання, на якому, серед інших справ, порушено було 1) питання про членські внес-

ки Громади в Кнюжтані; 2) прийнято було до відома повідомлення Шалетської Громади про асигнування 300 фр. у лекційний фонд Союзу і одержання 13 контрактів від фабрики Гутчинсон для укр. робітників у Польщі; 3) доручено секретаріатові звернути увагу УЦК у Варшаві на деяку неудоконаленість допомоги укр. емігрантам з боку організацій при виїзді їх на роботу до Франції; 4) прийнято проєкт обіжника про оплату подорож делегатів членів Союзу на конференції Союзу 9-11 листопада у Парижі; 5) доручено секретаріатові і скарбниці закінчити справу лотерейного збору для студентів недопомоговців Подєбрдської Академії.

— 7 жовтня Генеральна Рада відбула чергове засідання, на якому заслухано було:

Інформації про життя Громади в Монтро, звідомлення Громади в Крезю, а також міркування Оденле-Тішської Громади в справі приїзду на лекції д-ра Д. Донцова. В зв'язку з тим Генеральна Рада, вияснивши детально, як в даний момент стоїть справа з організацією приїзду д-ра Д. Донцова, постановила: 1) вислати д-рові Д. Донцову необхідну на приїзд суму грошей з проханням розпочати клопотання про візи; 2) прохати УЦК у Варшаві підтримати клопотання д-ра Донцова про візи; 3) доручити секретаріатові, порозумітися з д-ром Донцовим, виробити схему й порядок лекцій, а також технічно встановити умови, на яких лекції будуть відбуватися в окремих Громадах; 4) продовжувати далі вишукати матеріальні засоби для цілковитого забезпечення справи.

Далі заслухується ряд прохань Громад про організацію у них укр. дитячих шкіл. Всі ці прохання передаються на руки Голові Ген. Ради п. М. Шумицькому, який є представником укр. еміграції в підкомісії допомоги дітям шкільного віку при Дорадчій Раді Високого Комісара Ліги Націй по справах жінок і який мав їх подати на засідання підкомісії 8 жовтня с. р.

В зв'язку з постійними загроза-

ми большевиків членам Укр. Громади в Труа Ген. Рада доручила секретаріатові вдатися з проханням про захист до префекта департаменту Ер.

Для практичного реалізування обміркованого раніше проєкту зближення Громад, доручається секретаріатові запропонувати взаємні візити Громадам в Ліоні і Крезю, а також в Шалеті і Монтро.

Затверджується асигнування на відвідання до колонії Коломбель-Дів-сюр-Мер.

Заслухується доклад заступника Голови Ген. Ради п. Косенка про його поїздку 5-6 жовтня до Громади в Крезю. Постановлюється доручити секретаріатові увійти в найтісніший контакт з Радою Громади в Крезю для налагодження бібліотеки Громади, регулярного церковного життя і організації дитячої школи.

Нарешті Ген. Рада детально обмірковувала можливість організування дитячих шкіл в Громадах Союзу для чого вона буде добиватися фінансової допомоги у Шкільній Підкомісії Дорадчого Комітету при Високім Комісарі при Лізі Націй, вияснить справу помешкань і педагогічного персоналу з Громади і видасть відповідну відозву до видавництва і бібліотек для книжкового фонду необхідного для організації шкіл.

— На своєму засіданні 14 жовтня Генеральна Рада, заслухавши доклад секретаріату про стан справ в Кнютанській Громаді, про звернення Спілки Укр. Інвалідів у Львові, про звернення заводів Бозель в справі робітників, постановила доручити секретаріатові здобути додаткові дані про життя в Кнютанській, зробити все можливе в справі зібрання пожертв Спілки Укр. Інвалідів у Львові і задовольнити прохання Бозель, що-до постачання українських емігрантів на працю.

Далі Ген. Рада обмірковувала й намітила порядок денний конференції представників Громад Союзу 9-11 листопада в Парижі, при чому остаточне його затвердження одсунуто до слідуючого чергового засідання, після якого вже

буде розісланий всім членам союзу.

З інших важливих справ було заслухано доклад Голови Ген. Ради п. М. Шумицького, що є представником української еміграції в Підкомісії допомоги дітям Шкільного віку при Високому Комісарі Ліги Націй в справах біженців, про перше засідання згаданой Підкомісії, яка відбулася в Парижі 8 жовтня. Головні інформації докладу такі:

— Засідання відбулося під головуванням англійця Гольдена, автора внесення проєкту допомоги в Дорадчу Раду. Присутніми були десять представників 4-х національностей, які входять в Дорадчу Раду і репрезентують там 10 відповідних емігрантських організацій. Першою точкою було обговорення статуту Підкомісії, обсяг її діяльності, при чому з цього обсягу викреслено справу допомоги інвалідам, якими турбуються інші організації. В супереч позиції росіян вирішено, що місцем осідку Підкомісії має бути не Париж, а Женева. Для фактичного підготування всіх справ обрано секретаріят в складі 4-х душ (по одному від кожної національності). До цього секретаріату увійшли: від росіян п. Вітте, від вірменів — п. Пашельян, від жидів — п. Андерсон, і від українців — п. М. Шумицький. Секретаріят має в першу чергу виробити об'їзник-анкету, що дасть необхідні дані для запроєктування способів і розмірів допомоги. Було між иншим вже піднято питання про контроль тих сум, які Високий Комісар має дати на справу допомоги дітям емігрантів шкільного віку, але за неактуальністю це питання було усунуто. Чергове пленарне засідання Підкомісії призначено на початок грудня, а засідання секретаріату вирішено провадити що-тижня. Що-до видатків по канцелярії, то умовно вирішено, що, коли їх не покрит Високий Комісар, то їм мають оплатити самі організації, які увійшли в Підкомісію і то по 300 фр. місяшно, але в сумі не більше 1.500 фр.

— У Віттельгеймі.

8 жовтня у Віттельгеймі (О-Рейн) на шахтах Фернан в результаті сварки польських робітників з українцями, один з цих останніх, ранений пляшкою в голову, погнався за поляками, що на нього напали. Але, вскочивши до їхнього приміщення, в афекті, кинувся на зовсім неповинного чоловіка і забив його. Українська колонія в Віттельгеймі звернулася до українських організацій у Франції з проханням допомоги організації захисту в на суді.

В Польщі.

— Загальні збори членів Українського клубу у Варшаві. 6 жовтня с.р. в помешканню УЦК відбулися річні загальні збори членів Українського клубу у Варшаві. Присутніх було дуже багато, серед яких були такі видатні представники старшого громадянства, як проф. О. Лотоцький, ген. В. Сальський, М. Ковальський з членами Головної Управи УЦК. До президії обрано ген. В. Сальського (головою), М. Ковальського (заступником) та д-ра Т. Олесіюка (секретарем). Перед розглядом порядку денного, збори вставанням вшанували пам'ять померлих своїх членів бл. пам. інж. С. Косаря, ген. М. Медзведського і В. Побулавця. З докладом про діяльність клубу виступив п. Миронович, а п. С. Лукасевичева поповнила цей доклад фінансовим звітом. Доклад ревізійної комісії виголосив п. Мегик. Збори висловили Управі подяку та обрали нові органи в такому складі: д-р Олесіюк, інж. Ільницький, п. Красінопольський, пані Лукасевичева, ген. Шандрук, пані Завадська, інж. Сікора, п. С. Іванович, інж. Яновський і інж. Нестеренко; до ревізійної комісії увійшли: п. С. Кірічок, п. Мегик, Інокарський, полк. Садовський і М. Лівицький.

В біжучому році клуб налічував в своєму складі 120 членів. Брак власного помешкання і в цьому році ставив не малі перешкоди нормальному розвитку

життя цієї організації. Спроби організувати при клубі драматичний гурток закінчилися виставленням в Празькому театрі лише однієї п'єси — «Гріх» Винниченка; заміри організувати при клубі власний хор розбилися об інертність співаків. Домінуючою перешкодою було тут також і те, що поруч з новозаснованим хором, існував ще і хор при Укр. Студентській Громаді, що не мало спричинилося до розбиття сил. Проєкт засновання при клубі школи укр. національних танців не міг бути здійснений зза браку власного помешкання і відповідних коштів.

Протягом минулого року відбулося в клубі 7 великих вечорниць, програм яких заповнювали концерти, відчити, співи, забави, танці т. п., 7 рефератів, що тижня відбувалися сходи членів на традиційних «четвергах». Крім цього клуб влаштував великодні розговини і прогулку до Свідру та брав участь у всіх святах і урочистостях, які влаштовувалися спільно з іншими українськими організаціями у Варшаві.

Активи клубу на 6 жовтня с. р. доходили близько до 2.000 зл. Збільшилися вони в порівнянні з минулим роком на 326 зл. 14 грош. Мале збільшення активів клубу стане ясним, коли візьмемо на увагу те, що залеглість за членами в плачєнню членських внесків досягла суми 1.450 зол.

Оскільки новій Управі клубу вдасться поширити і поживити діяльність клубу, а тим самим нав'язати більший контакт з членами, то не належить сумніватися в тому, що сума ця в своїй більшій частині впливе до клубової скарбниці, частинно наближуючи момент набуття клубом власної домівки, яка є єдиною перешкодою для його безтурботного існування.

І. Л.

В Америці.

— Новий Український Народний Дім. В місцевості Ольга (Манітоба) відбулося урочисте відкриття українського Народного Дому, збудованого заходами місцевих україн-

ців. В святі взяли участь крім місцевих українців і запрошені гості з Вінніпегу. («Канад. Фармер» ч. 39).

— Український відділ в бібліотеці м. Вінніпегу. Заходами укр. читальні «Просвіта» у Вінніпегу в публичній бібліотеці ім. Корнего відкрито український відділ («Канад. Фармер» ч. 39).

— Українське вугілля в Канаді. До Галіфаксу прибув англійський пароплав з 5-ма тисячами тон донецького вугілля. Пароплав прибув з Маріуполя. Це перший транспорт українського вугілля до Канади. («Народня Воля» ч. 105).

Бібліографія.

— «Статті про танк». Видання літературно-мистецького гуртка «ТАНК». Варшава. 1929.

Нарешті виїшло перше слово літературно-мистецького гуртка «Танк», що є ніби маніфестом цього нового молодого угруповання українських мистців. Це маленьке видання складається лише з передової і програмних статей Євгена Маланюка та Юрія Липи. Але це початок. В кінці цього року почне виходити й журнал «Танк». Гаслами жутнаду є «оциденталізм, як засіб, радикальна сепарація від російської культури, ідея великодержавности, культ героїзму і шляхетности, боротьба з масовізмом у культурі, конструктивізм і культ енергії». Це — гасла. Ціль — об'єднати молодих мистців української еміграції навколо цих гасел, бо «об'єднання духових робітників, яким має бути наша організація мистців — стане тією ідеологічною кузнею, де куватиметься і гартуватиметься духова зброя національного активізму» (ст. 7), бо «українець-мистець не може, не сміє не бути воїном», бо врешті — «іншого мистецтва, як активно національне — Україні не потрібно...»

Такі перші слова нового мистецького угруповання. Початок добрий. Бадьоре слово, впоєне героїчним минулим, не прибите

тяжким сучасним, насичене непереможною вірою в приїдення, — рознеслося на еміграції. Так, як і треба. Роздалося воно не там, на окупованій Україні, де згулено рота, а тут, де його висловити можна.

Співробітниками журналу, як подає редакція «Танку», є такі особи: В. Дядинок (Париж), В. Краснопільський (Львів), Андрій Крижанівський (Краків), Микола Ковальський (Париж), Наталя Лівницька-Холодна (Варшава), Юрій Ліпа (Варшава), Лев Лукасевич (Варшава), Євген Маланюк, (Варшава), Леонід Мосендз (Прага), М. Мухін (Познань), Михайло Серета (Каліш), Олекса Стефанович (Прага), Микола Чирський (Ужгород), Святослав Шрамченко (Ченстохова), Петро Холодний — син (Варшава) і ин.

Можемо тільки побажати новим розпочинанням, як найбільшого успіху. Такі імена, як Євгена Маланюка, Юрія Ліпи, що беруть участь в праці гуртка, служать запорукою його розвитку. Хай це перше коротке слово буде початком, що розпочне нове українське мистецтве життя на еміграції.

Ч-о.

— «La Nouvelle Revue Française» № 1-er octobre 1929. Paris.

Власне, можна було б не читати цієї книжки «La Nouvelle Revue Française», якби в ній не була видрукувана стаття Панаїт Істраті під назвою «Справа Русакова або СССР сьогодні». Треба попереду, ніж вдатися до розгляду твору вказати на те, що автор її відомий революціонер-комуніст, який був одним з тих, що повірили в московські чудеса і чесно служив ідеї, доки не перевірив на практиці усього жаху большевицького знущання над новими кріпаками.

Тема статті Істраті не складна — це «художества» ІПУ в квартирному масштабі, це історія одного знущання над одним пролетарієм, щоб виручити якого Істраті перейшов усі ступні совітського устрою, усі ієрархії спец-комуністичної бюрократії впрост аж до всенароднього старости Калініна. Автентич-

ної дійсности випадок, про який розповідає усьому світові Істраті, є не лише оповідання, але й сума певних синтетичних висновків про большевицький устрій, ролю в ньому пролетаріяту, громадську мораль і т. п.

Тим, хто пережив старий режим і революцію з її большевицьким закінченням, стаття п. Істраті здається надто ідеалістично-наївною, але закордоном безперечно прочитають її з великим захопленням, особливо, ті, що перейняли ідейно революційно, що свого часу машинально і на слово вірили, що большевизм є справжнє відкриття і простий шлях до громадського щастя. Крім всього, стаття Істраті це для московських Сталінських дворян, здається, не менший скандал, як втеча з рю Гренель в Парижі першого радника посольства Беседовського.

Не знати, хто більше в першій причині винен, чи такі наївні блукальні душі, як Істраті, що підпирають кошмари, які їм спочатку здаються небесними картинами, щоб потім їх описувати, як пекло, — чи московські большевики, що завжди знали, що роблять злодійську справу. Прочитати книжку цю для всякого повчаюче. —

І. Заташанський.

— Календарь-альманах «Дніпро» на 1930 рік. Львів. 1929. На кл. Укр. Т-ва Допомоги Емігрантам з Великої України.

Сьомий річний календаря «Дніпро», який випускає «Т-во Допомоги Емігрантам з Великої України» у Львові, являється перш за все живим свідком великої і корисної роботи цього товариства, що зуміло коло конкретної роботи на користь емігрантів і української культури взагалі, об'єднати людей ріжних переконань і ріжних поглядів.

По-за тим, самий альманах, чепурно виданий, як завжди, містить в собі ріжноманітний і цінний матеріял, серед якого особливо являються цікавими недруковані вірші В. Самійленка, уривок з трагедії С. Черкасенка «Коли

народ мовчить», спогади ген. Омельяновича-Павленко і Юрія Могалевського, стаття д-ра Д. Донцова «Самостійність чи сепаратизм» тощо.

Прикрашено альманах він'єтною маляра М. Бутовича і портретами В. Самійленка, А. Маршинського, С. Черкасєнка, та Є. Чикаленка.

Зміст.

— Париж, неділя, 19 жовтня 1929 року — ст. 1. В. Леонович. Матеріали до життяпису Є. Х. Чикаленка — ст. 2. І. Л. Володимир Побулавець, (посмертна згадка) — ст. 5. М. К. Російський «шовінізм», і «українізація». — ст. 6. О. Відвідини Української Громади в Крєзо — ст. 7.—O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 9. З преси — ст. 15. З широкого світу — ст. 19. Х р о н і к а: З Великої України — ст. 21. З укр. життя — ст. 23. Газетні звістки — ст. 24. З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 26. В Польщі — ст. 28. В Америці — ст. 29. Бібліографія — ст. 29.

До Українських Видавництв і Організацій.

Генеральна Рада Союзу Укр. Організацій у Франції, покладаючи надію на те, що недавно заснована Підкомісія допомоги дітям шкільного віку при Високому Комісаріяті Ліги Націй в справах біженців, до якої увійшов і представник Союзу п. М. Шумицький, винайде способи хоч часткового полагодження шкільної справи емігрантів-українців у Франції, звертається до всіх українських видавництв і організацій з проханням жертвувати необхідні для дітей і навчителів підручники, а саме читанки, історії, географії, арифметики, словники та необхідні книги. Генеральна Рада таким чином сподівається за допомогою українського громадянства, до того часу коли згадана Підкомісія вирішить справу матеріальної допомоги емігрантським школам, підготувати заосмот-

рення шкіл окремих членів Союзу необхідними книгами, а також вирішити і питання необхідного фахового педагогічного персоналу, який дуже можливо доведеться викликати з інших центрів українських емігрантських скупчень.

Всі пожертви підручниками складуть окремиї книжковий фонд, який буде по потребі розподілено новозаснованим школам Громад Союзу і за зложення якого Генеральна Рада приносить заздалегідь всім жертводавцям глибоку подяку.

Генеральна Рада Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції. Книжкові жертви надсилати на адресу: Union des Associations des émigrés Ukrainiens en France. 42, rue Denfert-Rochereau. Paris V-e.

Ген. Рада Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції повідомляє українських емігрантів, які приїздять з інших країн на роботу до Франції, що вона буде виявляти всяку допомогу лише тим особам, які були членами українських організацій в країнах, звідки вони виїхали і які будуть мати на руках рекомендації згаданих організацій для вступу в члени Союзу у Франції.

Вже вийшов із друку й продається по всіх книгарнях
VII-ий Ричник безпартійного, літературно-громадського

**КАЛЕ ДАРЯ-
АЛЬМАНАХА** , , **ДНІПРО** ' ' **НА 1930 РІК.**

Видання Товариства Допомоги Емігрантам з Великої України у Львові.

В календарі на цей рік взяли участь (по алфав.) артист-маляр М. Бутович, В. Дорошенко, Д-р Д. Донцов, Ф. Дудко, М. Задівиш, А. Коломієць, Ю. Косач, Ю. Ліпа, Ю. Магалецький, Е. Манюк, А. Маринський, Ген. Омельянович-Павленко (старший), А. Петренко, Ген. В. Петрів, С. Русова, В. Самійленко (помертні вірші), С. Сіропольо, С. Черкасенко.

Ціна календаря 3 зол. (з пересилкою 3.30). — Книгарням бонус.
Адреса для замовлень: Львів, Руська З/Ш. п. Тов. Допомоги Емігр. з Вел. України.

НА ЗИМОВІ ВЕЧЕРИ

Треба вже тепер зробити запас з потрібних укр. книжок. Українська Книгарня Теодора Савули Відні одинока центральна книгарня за кордоном поповнила свій склад всіма новинами зо всіх українських земель і продає їх по оригі альним цінам. Великий склад картин, мап, листівок, портретів і відзнак. Жадайте безплатно каталогу по адресі :

**Ukrainische Buchhandlung. Theodor
Sawula, Wien I. Riemerg. 2. Autriche.**

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V).

Tél. Danton 80-03.

Поштова адреса: Для листів: Boite postale № 15, Paris (XIII), France.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Le Gérant: M-me Perdrizet.